CZU: 343.224.1:159.922.763 + 343.915 https://doi.org/10.5281/zenodo.7656988

RECONFIGURAREA ATITUDINAL - COMPORTAMENTALĂ A MINORULUI INFRACTOR

VÎRLAN Petru

doctorand, lector universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
Director adjunct al Agenției de Administrare a Instanțelor Judecătorești
ORCID ID: 0000-0001-9416-1427

Summary. *The purpose of this study is to intervene from a scientific point of view, with the character of a recommendation to contribute to the reconfiguration of the attitude in the behavior of a minor who deviated from social norms, even more so through his behavior he also violated the imperative norms from which the law does not tolerate such conduct. In the context of the current situation, the number of people who choose as an alternative to be professionals in a "job" that is legally illegal, due to the fact that minors are not: professionally oriented and motivated, do not have a good job paid, come from vulnerable families and respectively do not have financial resources to support themselves or their family. These causes are at the expense of a social and educational development, a fact that causes them not to attend classes systematically, sometimes even not at all. Being in the uncertainty of human values, which instigate antisocial behaviors, guided by psychosocial factors and negative behavior patterns, which lead them to obtain sources of income in easier and illegal ways, such as the sale of drugs and narcotic substances, theft, robberies including other crimes.*

Keywords. *minor, delinquent behavior, reconfiguration, delinquent behavior, juvenile delinquent.*

Minorul trebuie privit drept o ființă umană, ci nu drept un obiect ce poate fi manipulat la un moment dat sau care, pe parcursul celor mai frumoși ani, dezvoltarea sa proprie este tulburată de incertitudini, izolare și limitare, redându-i acestuia anumite prejudecăți sau preocupări inutile pe care el, de unul singur nu și le-ar fi ales. Astfel, minorii fac parte din categoria de persoane cu un risc sporit de a se încadra în domeniul criminal, fiind ușor influențați de factorii socio-culturali, fiind cei mai vulnerabili subiecți vis-a-vis de problemele psihologice, economice și sociale. Astfel, sunt expuși pericolului de a săvârși fapte nechibzuite, ca rezultat riscând să fie sancționați la o vârstă fragedă cu privațiune de libertate, care, inevitabil, va conduce la limitarea dezvoltării personalității.[1]

Cu siguranță putem afirma precum că reconfigurarea comportamentului este o filosofie care înglobează o largă gamă de sentimente umane, incluzând nevoia de vindecare, compasiune, iertare și milă. Acest proces implică medierea, reconcilierea și uneori când este cazul de intervenție cu adevărat, sancțiunea. Un lucru pe care nu trebuie să îl lăsăm în incertitudine atunci când are loc această reconfigurare, este faptul că toți suntem interconectați și că, tot ce facem, bine sau rău, are un impact deosebit asupra celor din jurul nostru.

Însăși conceptul reconfigurării atitudinal-comportamentale trebuie privit ca o modalitate psihologică de reforma un comportament care, fiind o calitate morală care se manifestă atât prin factorul intelectiv, cât și respectiv factorul

volitiv îndeosebi când subiecții acestuia sunt minorii.

Dezvoltarea personalității copilului este rezultatul unui ansamblu de factori: familiali, școlari, comunitari. Familia este cea mai potrivită să răspundă nevoilor copilului. Doar afecțiunea și dragostea îl fac pe părinte să intuiască și să înțeleagă starea copilului. În familie copilul își poate satisface nevoile sale primare, își poate manifesta frustrările, care sunt temperate de dragostea părinților. În familie copilul poate să-și investească toate resursele emoționale și să învețe să și le controleze, pentru că familia ar trebui să fie un mediu mai ales afectiv – garanție pentru o dezvoltare armonioasă. Familia este mediul esențial care influențează dezvoltarea și destinul copilului prin securizare materială, dragoste și educație. [2]

Societatea consideră minorii și tinerii indivizi cu personalitate în dezvoltare și drepturi specifice vârstei pe care o au. Această manieră de a-i considera permite formarea lor ca personalități integre capabile să perceapă în viitor principiile societății democratice și ale respectării drepturilor și libertăților cetățenești. Din cauza imaturității și a vârstei pe care o au, nu sunt întotdeauna capabili să distingă răul de bine și, din acest motiv, uneori sunt influențați și determinați de persoane majore să săvârșească acte antisociale, devenind ulterior delincvenți. Atragerea minorilor sau a tinerilor într-un grup organizat poate conduce, ulterior, la săvârșirea unor infracțiuni grave și foarte grave, precum infracțiunile cu caracter terorist. [3]

Ținem să precizăm opinia autorului rus V.N. Kudreavțev, care în manualul său[4] menționa ca anume personalitatea infractorului, fie este minor sau nu, reprezintă principalul factor cauzal al săvârșirii infracțiunilor, iar eficiența prevenirii săvârșirii infracțiunilor depinde anume de cunoașterea cât mai bună a personalității infractorului. Într-adevăr, printre diferitele etape de vârstă ale minoratului, adolescența se dovedește a fi cea mai problematică, or, ea se situează la hotarul dintre copilărie și maturitate, iar dorința de autoformare poate fi uneori excesivă, transformând-se în devianță. Totodată, nu trebuie să uităm că în formarea delincventului se pot pune în evidență câteva conflicte existente între persoana delincventului și mediul social, între persoana sa proprie și unele colectivități restrânse sau între sine și eul propriu. Majoritatea psihopedagogilor consideră că factorii dezvoltării și formării ființei umane sunt zestrea ereditară, mediul în care trăiește și educația pe care o primește. Din acest considerent decurgem la următoarele teorii explicative în formarea delincventului minor, cum ar fi:

Teoriile educabilității:

- Teoriile ereditariste susțin rolul determinant al eredității în evoluția ființei umane (Platon, Confucius, Schopenhauer, Herbert Spencer ș.a.);
- Teoriile ambientaliste susțin rolul determinant al mediului, îndeosebi al celui

sociocultural, în care este inclusă şi educaţia (Locke, Rousseau, Watson ş.a.);

- Teoriile triplei determinări susţin rolul eredităţii, mediului, al celui social îndeosebi şi al educaţiei, aceasta din urmă având un rol determinant în dezvoltarea personalităţii. Deci, rolul important în dezvoltarea personalităţii îl are interacţiunea ereditate-mediu, manifestată în realism pedagogic (Democrit, Diderot, Herzen, Al. Roşca ş.a).

Ereditatea este într-adevăr un factor al dezvoltării fiinţei umane, dar teoriile ereditariste exagerează rolul eredităţii, înlăturând rolul moderator al celorlalţi factori. Aceste teorii sunt pesimiste, în opoziţie cu concepţia educabilităţii, fapt ce conduce la diminuarea rolului educaţiei şi al mediului social.

Teoriile ambientaliste susţin îndeosebi puterea educaţiei şi reprezintă poziţii pedagogice constructive ce au contribuit la dezvoltarea educaţiei şi a învăţământului. Aceste teorii sunt însă unilaterale, deoarece neglijează într-o oarecare măsură mediul social şi ereditatea, care sunt factori reali ai dezvoltării personalităţii.

Teoriile triplei determinări, sau ale interacţiunii factorilor dezvoltării personalităţii susţin faptul că dimensiunile personalităţii care s-au dezvoltat în decursul vieţii individuale a omului sunt rezultatul interferenţei influenţelor celor trei factori: ereditate, mediu social şi educaţie. [5] Ea constituie concepţia pedagogică ştiinţifică optimistă despre atitudinea şi comportamentul în timpul minoratului.

Subsecvent, considerăm necesar de a interveni şi cu conceptul privind nivelul moralităţii al minorului, deoarece este imperios de important calităţile morale ale minorului nu doar în faza reconfigurării, dar şi a configurării deoarece este mult mai dificil sa reconfigurezi pe o persoană care deja are stabilite anumite idei sau principii referitor la calităţile sale personale. Aşadar, în formarea personalităţii un rol important are nivelul de moralitate şi dezvoltare al acesteia. În opinia lui Kohlberg, se disting trei niveluri de dezvoltare morală, subdivizate, la rândul lor, în câte două stadii. Ordinea stadiilor este invariabilă, dar acestea nu sunt parcurse de toţi oamenii la aceeaşi vârstă. Mulţi oameni continuă să gândească în termenii moralităţii primitive, orientându-se fie spre evitarea pedepsei, fie spre obţinerea recompenselor.

Nivelurile dezvoltării moralităţii sunt:

Nivelul I: Moralitatea preconvenţională (4-10 ani). La acest nivel copilul răspunde opunând etichetele culturale „bun” sau „rău”, pe care le interpretează prin prisma unor consecinţe ale emoţiilor plăcute sau neplăcute.

- *stadiul 1*. Orientarea spre obedienţă şi pedeapsă. Minorul acceptă necondiţionat autoritatea părinţilor, moralitatea faptelor sale având drept criterii supunerea la cerinţele formulate de aceştia.

- *stadiul 2*. Orientarea spre predispoziţiile native. Minorul se conformează la normă pentru a fi recompensat. Reciprocitatea dintre actele sale dorite şi aşteptate de ceilalţi, precum şi beneficiile ce pot fi astfel obţinute, reprezintă principala regulă a moralităţii.

Nivelul II : Moralitatea convenţională a rolurilor şi conformităţii (10-13 ani). La cest nivel, minorul îşi construieşte raţionamentul moral pe baza asumării rolului de „copil model”, aşa cum îl percepe el din experimentele familiei şi ale altor grupuri sociale.

- *stadiul 3*. Moralitatea conformismului interpersonal şi a bunelor relaţii.

Comportamentul copilului se orientează spre menţinerea aprobării şi a bunelor relaţii cu ceilalţi. Aprobarea sau dezaprobarea în cadrul grupurilor din care face parte minorul reprezintă, la moment, principalele criterii ale raţionamentului moral.

- *stadiul 4.* Moralitatea autorităţii şi ordinii sociale. Preadolescentul de acum nu se mai raportează doar la grupul său restrâns, dar la întreaga comunitate socială. Normele şi valorile sociale încep să fie interiorizate. Se conturează sentimentul datoriei şi al responsabilităţii. [6]

Nivelul III: Moralitatea postconvenţională sau acceptarea personală a principiilor morale. Se caracterizează prin maturitatea raţionamentului moral, concretizată prin tendinţa individului de a-şi defini în termeni proprii valorile morale. Judecata morală devine raţională şi interiorizată. Violarea normelor proprii are drept rezultat apariţia sentimentului de vinovăţie şi autocondamnare.

- *stadiul 5*. Moralitatea contractuală sau acceptarea democratică a legii. Individul observă existenţa unui contract implicit de reciprocitate între el şi societate, în perspectiva căruia el trebuie să se conformeze la normă pentru că societatea, la rândul său, îşi face datoria faţă de membrii săi, respectându-i şi oferindu-le protecţie.

- *stadiul 6*. Moralitatea principiilor individuale de dreptate. Adevărata sursă a recompensei morale o va constitui propria conştiinţă. Conformarea la normă este orientată spre evitarea autoblamării şi menţinerea respectului de sine. [7]

Făcând o trecere în revistă, vom evidenţia inclusiv ideea că specialiştii descriu un concept triunic în geneza comportamentului deviant, concept ce reuneşte trei elemente: mediul de formare a personalităţii, personalitatea delincventă şi situaţiile ce favorizează trecerea la actul antisocial. [8] Primul element al conceptului triunic ce intervine în formarea devianţei şi delincvenţei juvenile este mediul de formare a personalităţii, fiind vorba în special de personalitatea agresivă. Pentru că agresivitatea nu este înnăscută, ea se formează deci în rezultatul mai multor factori de mediu, inclusiv starea de anomie macrosocială, microsocială, instituţională. Al doilea factor ce intervine în

conturarea unui comportament deviant este reprezentat de personalitatea individului; mai exact, este vorba de o personalitate anomică rezultată prin suprapunerea unor valori negative de personalitate, manifestată predominant prin inafectivitate, insensibilitate, impulsivitate, egofilie.

Ultimul element al conceptului triunic este definit de factorii situaționali determinanți ce realizează trecerea la actul antisocial propriu-zis: consumul de alcool sau droguri, intoleranța la frustrații, impulsivitatea scăpată de sub control. [9] În cazul în care minorul este pedepsit penal, **survine o altă modalitate de resocializare** a minorului delincvent, ce constituie calificarea precum și ocuparea profesională, de exemplu: cursurile de calificare, cât si găsirea unui loc de muncă prin care are lor implicarea directă a societății. Totodată, în penitenciare sunt implementate programe speciale privind resocializarea persoanelor, ceea ce reprezintă încă un pas spre reintegrarea minorului în societate.

Însăși **reintegrarea socială** presupune restructurarea caracterului infractorului astfel încât acesta să poată activa în societate fără a comite, pe viitor infracțiuni. În acest proces trebuie să intervină toți factorii sociali, iar reintegrarea va fi efectivă dacă se va realiza în diferite direcții. Acestea ar fi: reintegrarea individuală psihosocială, reintegrarea culturală (realizată și prin posibilități de calificare profesională), asigurarea unei șanse delincventului minor, pentru a-și dezvolta inteligența în sens pozitiv. În afară de aceasta nu fiecare deținut dorește să devină cetățean corect. Adesea și cele mai reușite măsuri de resocializare, desfășurate cu persoanele care nu doresc să se schimbe, vor fi fără rezultat. În acest sens savantul M. Rîbak consideră că resocializarea are trei componente de bază: *socializarea „repetată*” – eliberarea de deprinderile negative din penitenciar și însușirea abilităților social-utile; *adaptarea socială*- acomodarea la condițiile noi de viață; *reabilitare socială* – restabilirea statutului social și de cetățean, care a fost parțial pierdut. [10] Reintegrarea este scopul stabilit al întregii justiții juvenile în general. În cele mai multe cazuri cu această sau o oarecare altă denumire, cum ar fi „reabilitarea”, ea este înțeleasă ca un simplu ajutor, acordat infractorului în vederea reintegrării lui în comunitate. De fapt, este mai util de a privi reintegrarea ca un proces care încearcă să întoarcă „la origine” minorul care este pus „în pericol” deosebit de a comite infracțiuni și de a lua măsurile corespunzătoare în adresa lui/ei, precum și a familiei, pentru a reduce pe cît se poate de posibil acest pericol. Deci, deși reintegrarea urmează a fi obiectul măsurilor specifice expuse în special în textele legilor internaționale opționale (de exemplu, privind instruirea profesională, consilierea, eliberarea condiționată), există o mare similaritate între măsurile de prevenire care urmează a fi prevăzute la toate cele trei niveluri și acelea propuse nemijlocit pentru reintegrare, de altfel scopul legii penale în art.2 alin.(2) are, *de asemenea, drept scop prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni.* [11]

În regula 1.3 a Regulilor de la Beijing se notează necesitatea „*măsurilor pozitive cu mobilizarea deplină a tuturor resurselor posibile, inclusiv a familiei, voluntarilor, grupurilor comunitare, precum și a școlilor și altor instituții comunitare, în scopul promovării bunăstării adolescenților, în vederea reducerii necesității de intervenție în cadrul legii...”*. [12]

Convenția cu privire la drepturile copilului în Art.3 prevede: „*În toate deciziile care îi privesc pe copii, fie că sunt luate de instituții publice sau private de ocrotire socială, de către tribunale, autoritățile administrative sau de organele legislative,* ***interesele copilului trebuie să fie luate în considerare cu prioritate...”***. [13] **Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)** prevede în reg. 28: „*Trebuie să se mobilizeze să ia măsuri pozitive care să asigure antrenarea completă a tuturor resurselor existente, mai ales familia, persoanele benevole ca și alte grupări ale comunității, cum ar fi școlile și alte instituții comunitare, în scopul reducerii nevoii de intervenției a legii, astfel încît persoana în cauză să fie tratată eficace, echitabil și uman în conflictul său cu legea... Serviciile de justiție pentru minori trebuie să fie sistematic controlate și coordonate în vederea îmbunătățirii și perfecționării competenței personalului acestor servicii mai ales a metodelor sale, a felului de a se apropia de subiecți, precum și a atitudinilor față de aceștia”. Totuși, în caz de condamnare la detenție„se va face recurs la eliberarea condiționată cît mai repede cu putință. Minorii aflați în regim de eliberare condiționată vor fi asistați și urmăriți de o autoritate corespunzătoare și vor primi sprijinul total al comunității*”. [14]

Recomandarea (2003) 20 cu privire la noile modalități de tratare a delincvenței juvenile și rolul justiției juvenile, în pct.19 și 20 prevede: „*pregătirea de eliberare a minorilor privați de libertate trebuie să înceapă din prima zi de ispășire a termenului de pedeapsă. O evaluare deplină a riscurilor și a necesităților trebuie să constituie un prim pas spre planul de reintagrare care îi pregătește pe infractori într-o manieră coordonată cu necesitățile lor care țin de educație, angajarea în cîmpul muncii, venituri, sănătate, loc de trai, supraveghere, familie și mediul social. Este necesar de a aborda larg momentul reintegrării, prin intermediul concediilor, instituțiilor de tip deschis, eliberarea în bază pe permis și unități de plasament. Resursele vor trebui investite în măsurile de reabilitare după eliberare care în toate cazurile vor fi planificate și implementate în strînsă cooperare cu autoritățile din exterior*”. [15]

Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate în regulile 79 și 80 menționează: „*toți minorii trebuie să beneficieze de sprijinul unor servicii specializate, care să îi ajute să se întoarcă în societate, la viața de familie, la școală sau serviciu, după eliberare. În acest scop trebuie prevăzute*

cursuri și proceduri speciale, inclusiv eliberarea condiționată. Autoritățile competente trebuie să ofere sau să asigure servicii de asistență care să îi ajute pe minori să se reintegreze în societate și să reducă prejudecățile cu care se confruntă aceștia. Aceste servicii trebuie să asigure, în măsura posibilului, că minorul beneficiază de condiții decente de locuit, de loc de muncă, de haine și suficiente mijloace pentru a se întreține după eliberare, pentru a facilita succesul reintegrării. Reprezentanții agențiilor care asigură astfel de servicii trebuie consultați și trebuie să aibă acces la minori în timpul detențiunii, în scopul de a-i ajuta la întoarcerea în comunitate” .[16]

Concluzii

Alienând cele relatate sus-menționate, putem concluziona că asigurarea unei game multiaspectuale de reintegrare nu poate fi îndeplinită doar de organele de stat. Din acest motiv, în multe țări, în procesul reintegrării sociale a delincvenților sânt atrași membrii comunității sau chiar întreaga comunitate unde locuiește persoana respectivă. Implicarea comunității în procesul reintegrării sociale nu este un proces chiar atât de ușor, precum ar părea la prima vedere. Dorința de a trece peste aceste interdicții duce la utilizarea mijloacelor externe de simulare artificială a maturității, de exemplu fumatul, vorbirea necenzurată, consumul de alcool, relațiile sexuale etc. Prin această obținere de independență ei dobândesc un caracter pervers, în mediile acestor minori domină agresivitatea, cinismul și forța. La unii minori se observă lipsa simțului datoriei și a maturității civice. Comunicarea minorului cu mediul din colonie face ca astfel de calități morale morale ca cinstea, principialitatea, onoarea, prietenia să capete pentru el un sens nul. La mulți minori este coborâtă atitudinea despre personalitatea proprie și de multe ori există încercari prin diferite metode să se ținteze atenția asupra persoanei proprii, demonstrând superioritatea asupra altora. Incapacitatea lor de a-și analiza critic comportamentul propriu duce la aceea, că ei nu văd necesitatea de a schimba ori elimina alte deprinderi. O altă particularitate specifică minorilor ex-deținuților este pierderea rapidă a interesului față de o activitate, pentru care nu-l interesează. Apare tendința de a trăi cu prezentul și mulți consideră, că totul se va aranja de la sine. La această categorie de beneficiari frecvent persistă refuzul de a-și asuma responsabilitatea pentru faptele comise, au conflicte interioare nerezolvate, la unii nivelul de autoînvinuire este foarte mic. Pentru această categorie de vârstă, actele comise sunt centrate mai frecvent pe acumularea materială. Din aceste considerente putem afirma precum că procesul de reconfigurare a atitudinii comportamentale a unui minor este unul deosebit de important atât timp cât copiii sunt pilonii societății, viitorul unei țări precum și istoria unei culturi, care trebuie cultivată în așa mod, încât să fim mândri de generațiile succesorii fiindcă ne reprezintă viitorul.

Referințe:

1. PASCA, M. Infractorul minor şi reintegrarea sa în comunitate, Târgu Mureş, 2005, p.58.
2. IACOBUȚĂ, Ioan A., IACOBUȚĂ, I., LĂZĂRESCU, D. Criminologie, Iași, 2007, p. 117.
3. FARCAŞ, C. Personalitatea delincventă, în ”Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare ”Carol I”, Bucureşti, 2016, p.84.
4. КУДРЯВЦЕВ, В.Н. Криминология. Москва, 1995, p. 79.
5. STRULEA, M., GUREV, D., BOTNARENCO, M., Delincvenţa Juvenilă Suport de curs., CEP USM, Chişinău 2017, pag. 267-268.
6. OPREA, A. Noi tendinţe în psihologia personalităţii, modele teoretice. Cluj-Napoca: ASCR, 2002, p. 88-89.
7. STRULEA, M., GUREV, D. Delincvenţa juvenilă. Suport de curs. Chişinău: CEP 2013, p.101.
8. DAMIR, D., TOADER, E. Discernopatia şi delincvenţa infantilo-juvenilă. În: Rom J Leg Med 14(1)51-55,2006, Romanian Society of Legal Medicine, Bucureşti, 2006, p.52. [Accesat: 26.09.2022] Disponibil: https://www.researchgate.net/publication /323883997_Discernopatia_si_delincventa_infantilo-juvenila
9. SCRIPCARU, GH., ASTARASTOAE, V., SCRIPCARU, C. Medicina legală pentru jurişti. – Iaşi: Polirom, 2005, p. 115.
10. РЫБАК, М.С. Ресоциализация осужденных к лишению свободы: проблемы теории и практики, Саратов, 2001, p. 66.
11. Cod nr.985 din 18.04.2002 Codul Penal al Republicii Moldova* republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.72-74 art.195.
12. Centrul Internaţional de Dezvoltare a Copilului, Justiţia Juvenilă, Florenţa, Italia, 2003, p. 24.
13. Convenţia cu privire la drepturile copilului adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite la 20 noiembrie1989, New York. În vigoare pentru RM din 25 februarie 1993, p. 78. [Accesat: 27.09. 2022] Disponibil: https://www.unicef.org /moldova/media/1401/file/Conventia-cu-privire-la-drepturile-copilului.pdf
14. Rezoluţia 40/33 din 29 noiembrie 1985, Organizaţia Naţiunilor Unite, Beijing, p. 53. [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: http://probatiune.gov.md/files/getfile/156.
15. Recomandarea Rec (2003)20 a Comitetului de Miniştri a Statelor Membre cu privire la noile modalităţi de tratare a delicvenţei juvenile şi rolul justiţiei juvenile (adoptată de Comitetul de Miniştri la 24 septembrie 2003) [Accesat: 27.09. 2022] Disponibil: https://cj.md/recomandarea-rec-200320-a-comitetului-de-ministri-a-statelor-membre-cu-privire-la-noile-modalitati-de-tratare-a-delicventei-juvenile-si-rolul-justitiei-juvenile-adoptata-de-comitetul-de-ministri-la/.
16. Rezoluţia 45/113 din 14 decembrie 1990 privind Normele Organizaţiei Naţiunilor Unite pentru protecţia minorilor privaţi de libertate, New York, p. 31. [Accesat: 27.09.2022] Disponibil: https://cj.md/normele-organizatiei-natiunilor-unite-pentru-protectia-minorilor-privati-de-libertate/